

19 februari 2020

nummer 120

Uitgave van de Leido Academy, het thema-netwerk voor LevenLang Leren

Wat gedachten die de politici opwierpen... tijdens de behandeling van de Strategische Agenda:

***hbo en wo ontkoppelen in het hoger onderwijs
mbo en hbo koppelen in de beroepskolom***

met vervolgens een voorstel voor het hbo wat betreft een meer verankerde koppeling aan het georganiseerde werkveld

Zo, dat was even schrikken voor de CvB's van hogescholen, tijdens het debat vorige week van de Minister met van de Kamercommissie voor hoger onderwijs over de Strategische Agenda. Vanuit de politici werd aandacht gevraagd voor de wijze waarop ons binair stelsel in elkaar steekt en wat de meerwaarde ervan is. Zoals bekend wil de politiek dit stelsel gewoon in stand houden, zonder verder te kijken naar andere opties, zeker vanwege de 'academic drift die het hbo meent te moeten uitdragen'. Maar de wijze waarop het hbo, al dan niet samen met het wo, op een strategische wijze aan de weg blijft timmeren om een bepaalde positie te verwerven, maakt sommige politieke partijen kribbig als er over plannen voor het hoger onderwijs wordt gediscussieerd met de minister.

Drie interessante discussiepunten

Ten eerste werd vanuit de Kamercommissie door een aantal leden gesteld dat er allerlei wo-opleidingen zijn die eigenlijk als 'hbo-achtig' worden gezien – dus 'praktisch ingestoken'. De Minister ontkende dit, mede vanwege het oordeel dat de CDHO en vooral de NVAO moeten vellen bij een 'toets nieuwe opleiding' en de accreditatie om de zes jaar. Er werd nog even gesputterd, met als argument dat de leden van een NVAO-commissie dit ook niet zomaar even kunnen doorgronden... maar er vielen verder geen harde woorden.

In het verlengde hiervan werd trouwens de opmerking gemaakt dat de overheid alleen maar hbo-masters in de markt moet laten zetten als de arbeidsmarkt er echt op zit te wachten, aantoonbaar.

Ten tweede kwam vervolgens op tafel dat het wellicht beter is voor ons systeem als het hbo niet meer onder dezelfde wet- en regelgeving voor het hoger onderwijs valt. Het wetenschappelijk onderwijs kan daarmee scherper worden gepositioneerd, zonder daarbij ook voortdurend het hbo te moeten meenemen. Maar belangrijker is dat het hbo vooral een eigen aanpak kan krijgen, om de 'b' in de afkorting meer te benadrukken, in plaats van de 'h'.

Het was logisch dat dit idee van tafel werd geblazen, al is het maar dat er dan wel heel woelige jaren nodig zijn om dit om te zetten in een werkbaar geheel, gedragen door alle belanghebbenden. Bovendien zou daarmee de druk op jongeren en hun ouders nog groter worden, in het streven naar een zo hoog mogelijk diploma. Het hbo is nu een alternatief binnen het hoger onderwijs, met goede kansen op een prima loopbaan en het hebben van een stevig traject als het gaat om de zelfontplooiing en persoonlijke weerbaarheid.

Overigens werd wel door de minister in het debat aangegeven, op verzoek van de commissie, dat ze in gesprek gaat met de NVAO en Inspectie over de wijze waarop bij een accreditatie naar die aspecten van een ho-opleiding wordt gekeken, zeker als het gaat om bepaalde groepen aanbieders. Je zou kunnen zeggen dat het een ho-variant betreft van de 'burgerschapscompetenties' die gelden voor het mbo.

Ten derde, vooral in het verlengde van punt 2, kwam men uiteindelijk met een oproep om het mbo en hbo meer aan elkaar te koppelen, in de zgn. beroepskolom. Daarvoor hoeft dan niet een ontwikkeling van het hbo en wo als geheel plaats te vinden. Er zijn echter, zo werd gesteld, voldoende opties om het beroepsgerichte karakter van het hbo te benadrukken. Op basis daarvan werd een motie ingediend waarin het voorstel wordt gedaan om het hbo in formele zin te laten aantonen hoe opleidingen inspelen op het werkveld – niet alleen in de puur lokale setting maar ook als het gaat om de landelijke ontwikkelingen, relevantie en waarde voor de arbeidsmarkt. Hier die motie:

De Kamer, gehoord de beraadslaging,

overwegende dat er niet alleen regionaal maar juist ook landelijk goede afstemming nodig is tussen het beroepsonderwijs en het afnemend veld, bijvoorbeeld over kwalitatieve en kwantitatieve ontwikkelingen in de sectoren en de daaruit voortkomende behoeften van bedrijfstakken ten aanzien van de opleidingen;

overwegende dat er op dit vlak in het mbo goede ervaringen zijn middels de Samenwerkingsorganisatie Beroepsonderwijs Bedrijfsleven;

verzoekt de regering om te verkennen of en hoe, naast het stimuleren van de regionale overlegstructuur, een landelijke overlegstructuur kan worden ingericht tussen het hoger beroepsonderwijs en het georganiseerde bedrijfsleven waar niet-vrijblijvende afspraken gemaakt worden over de aansluiting onderwijs en arbeidsmarkt, naar voorbeeld van of middels aansluiting bij de overlegtafels van SBB.

De Minister had al aangegeven geen hbo-SBB te willen gaan instellen. Ze heeft het volle vertrouwen in de hogescholen bij de wijze waarop hbo-opleidingen ervoor zorgen dat ze up-to-date zijn als het gaat om de leeruitkomsten ervan. Toch ontraadde ze deze motie niet, als er sprake is van een eerste verkenning naar hoe een dergelijke afstemming nog beter kan en eventueel kan uitmonden in een landelijke overlegstructuur.

De niet-vrijblijvende afspraken zouden dan ook moeten gaan leiden, zo is de motie te interpreteren in het licht van eerdere opmerkingen, tot het opnemen van criteria in de kaders van de CDHO en NVAO. Deze organisaties kunnen dus een nieuwe opleiding tegenhouden dan wel de instemming voor een her-accreditatie onthouden als mocht blijken dat de dynamiek binnen het werkveld geen vertaling vindt of te weinig wordt meegenomen in de vernieuwing van programma's. Voor Ad-opleidingen is het hebben van een tweejarig programma een voordeel, ook al gezien de wijze waarop de opleidingen tot stand zijn gekomen en voortdurend worden geactualiseerd. In de bacheloropleidingen die daarmee verwant zijn, kan daarvan worden geprofiteerd – zeker voor het programma na de Ad voor het behalen van de Bachelor.

Even ter aanvulling: Er was nog een tweede motie waarin ook het overleg tussen hbo en werkveld aan de orde kwam, met een verwijzing naar de sectorkamers bij de SBB. Die motie gaat over het meer aanzwengelen van duale hbo-opleidingen, met meer werkplekken. Dat daarbij diverse andere zaken een cruciale rol spelen, is volgens ons onderhand wel duidelijk, maar daarvoor is een apart onderzoek nodig, met een stevige vernieuwing van de wet- en regelgeving rond duaal hbo. Dit is die motie:

constaterende dat in de uitvoering van de motie-Tielen c.s. de subsidieregeling praktijkleren is vastgelegd tot 2023 en dat deze regeling is uitgebreid naar duale en deeltijdse hbo-opleidingen gericht op de sector zorg en welzijn;

- constaterende dat het hbo achterblijft ten opzichte van het mbo als het gaat om een praktijkgerichte leerweg;*
- van mening dat duale hbo-opleidingen zich focussen op een échte beroepsopleiding en daarmee een grote meerwaarde hebben voor de Nederlandse samenleving;*
- verzoekt de regering om voor de zomer te komen tot een plan van aanpak voor een leerbanenoffensief in het hbo, met daarin concrete ambities aan te bieden duale-opleidingen, alsmede ook lange termijn doelen, en verzoekt zo ook te komen tot een overlegtafel tussen het hoger onderwijs en het georganiseerde landelijke bedrijfsleven,*

Geen structuur opnemen in de wet

Bovenstaande moties betreffen het zoeken naar een structuur voor het overleg tussen hogescholen en de opleidingen, en het werkveld, georganiseerd en landelijk. Beide moties werden gisteren aangenomen, dus het zoeken kan van start gaan.

Maar het gaat de Tweede Kamer te ver om deze structuur op een bepaalde wijze in de wet te verankeren, dus voor te schrijven hoe een programma tot stand komt (toets nieuwe opleiding). Daarvoor was een motie ingediend:

- *constaterende dat hbo-instellingen een regiofunctie vervullen en praktijkgerichte opleidingen aanbieden;*
- *constaterende dat een hbo-instelling niet hoeft aan te tonen dat een opleiding in overleg met het beroepenveld is ingericht;*
- *overwegende dat een nauwere band met het bedrijfsleven van meerwaarde is voor hbo-opleidingen en de arbeidsmarkt;*

verzoekt de regering, bij de eerstvolgende aanpassing van de Wet op het hoger onderwijs aan artikel 5.7, lid b, de inhoud en opzet van het onderwijsprogramma, voor het hoger beroepsonderwijs de vereiste toe te voegen dat aangetoond dient te worden hoe mede in overleg met het beroepenveld de inhoud en opzet van het onderwijsprogramma is vormgegeven,

Deze motie werd dus gisteren verworpen. Dus geen aanpassing van artikel 5.7, lid1, onderdeel b (ze waren de 1 vergeten...):

Artikel 5.7. Beoordeling kwaliteitsaspecten aanvraag toets nieuwe opleiding

- 1 *In het kader van een toets nieuwe opleiding wordt de kwaliteit van een opleiding beoordeeld aan de hand van de volgende kwaliteitsaspecten:*
  - a. *het beoogde eindniveau van de opleiding, gelet op hetgeen internationaal gewenst en gangbaar is;*
  - b. *de inhoud en opzet van het onderwijsprogramma*
  - c. ...

Het betreft een toevoeging aan de toets nieuwe opleiding zoals de NVAO dus uitvoert. Het lijkt meer dan logisch dat het aannemen van de motie zou inhouden dat OCW op de stoel van de NVAO gaat zitten, ook omdat men daar al scherp beoordeelt op welke wijze het nieuwe programma tot stand is gekomen.

Het zou veel meer voor de hand liggen een dergelijke oproep te doen met betrekking tot een herbeoordeling, dus het vernieuwen van de accreditatie. Zoiets hoeft, denken we, niet als zodanig in de wet te worden opgenomen, zeker als het onderzoek dat voortvloeit uit de eerste twee moties leidt tot een algemeen geaccepteerde structuur voor het overleg onderwijs-arbeidsmarkt.

Gedachten rond een uitwerking

Men lijkt dus geen voorstander te zijn van het instellen van een soort SBB voor het hbo, laat staan de huidige SBB-organisatie simpelweg uit te breiden naar hbo-opleidingen. Hoe dan wel, is de vraag? Kunnen bepaalde elementen van de SBB-structuur worden gebruikt voor het hbo? In de moties wordt gesproken over de 'overlegtafels' bij de SBB, die voor het mbo en hbo keurig aan elkaar kunnen worden gekoppeld om de doorlopende leerwegen vorm te geven en in te vullen in samenspraak met dezelfde partijen in het georganiseerde werkveld. De mogelijkheden die een dergelijke constructie biedt, moeten dus worden onderzocht.

In de afgelopen jaren hebben we in onze nieuwsbrieven op gezette tijden aanzetten gegeven voor een aanpak waarbij het hbo kan samenwerken met het landelijke, georganiseerde en per sector of bedrijfstak gebundelde bedrijfsleven. Daarom nemen we de vrijheid om daaruit te putten en een aantal punten op een rijtje te zetten. Bij het onderzoek is men vrij om alles mee te nemen en te gebruiken – als is het maar omdat die punten simpelweg voortgekomen zijn uit allerlei bijeenkomsten die rond dit thema zijn gehouden.

Associate degree

Aangezien de Ad sterk groeiende is en het percentage mbo'ers dat voor een Ad-opleiding kiest opmerkelijk groot is, kan worden overwogen te gaan zoeken naar de instelling en financiering van een specifieke afdeling binnen de SBB voor de ondersteuning bij het onderhouden van de arbeidsmarktrelevantie van nieuwe en bestaande Ad-opleidingen. Daarmee kan worden bereikt dat alle informatie over mbo-4 is te gebruiken voor de doorloop naar een hoger niveau, samen met de voorspellingen van de bedrijfstakken en beroepsorganisaties zelf, alsmede van het ROA.

Het voordeel is dat de bacheloropleidingen hun eigen structuur kunnen behouden. Bij de accreditatie van Ad-opleidingen kan wel een criterium worden opgenomen voor het aantonen van de samenwerking met die afdeling van de SBB, simpel te regelen via het opnemen van een format in de procedure die daarvoor wordt gebruikt.

Het betekent dus het hebben van een meerwaarde voor de Ad, voor de mbo-4-opleidingen, de keuzedelen die in te zetten zijn, de doorloop van mbo naar hbo, de regionale samenwerking tussen mbo- en hbo-instellingen, en zo zijn er nog meer 'profijt-punten' te noemen. Tevens kunnen voor de havisten die de Ad gaan doen, zaken worden opgenomen om het praktische deel ervan zichtbaar te maken – mogelijk als keuzedeel in het profiel van een havo-opleiding te positioneren.

Regionale en landelijke netwerken

Het ligt absoluut niet voor de hand bestaande structuren, netwerken en samenwerkingsverbanden die er zijn vanuit het hbo met het werkveld, af te breken. Het gaat erom die juist te benutten. Nu is het zo dat in de wet voor het hoger onderwijs wel staat dat hogescholen 'iets' moeten doen om de 'b' te rechtvaardigen, maar dat houdt geen expliciete constructies in:

Definitie hbo:

hoger beroepsonderwijs: onderwijs dat is gericht op de overdracht van theoretische kennis en op de ontwikkeling van vaardigheden in nauwe aansluiting op de beroepspraktijk.

Uitwerking ervan:

Hogescholen zijn gericht op het verzorgen van hoger beroepsonderwijs. Zij verrichten ontwerp- en ontwikkelactiviteiten of onderzoek gericht op de beroepspraktijk. Zij verzorgen in elk geval bacheloropleidingen in het hoger beroepsonderwijs, zij verzorgen in voorkomende gevallen associate degree-opleidingen en masteropleidingen in het hoger beroepsonderwijs en zij dragen in elk geval kennis over ten behoeve van de maatschappij. Zij dragen bij aan de ontwikkeling van beroepen waarop het onderwijs is gericht.

Er wordt dus niet gesproken over het 'hoe', dus op welke wijze hogescholen ervoor zorgdragen dat de opleidingen op de actuele wijze zijn gericht op de beroepspraktijk. Dat daarvoor geen gedetailleerde formats zijn te maken, is zo helder als glas. Maar er zijn ook geen globale voorzetten te vinden in de wet. Ook in het accreditatiekader staat een meer algemeen ingestoken aanpak:

De beoogde leerresultaten beschrijven aantoonbaar het niveau (associate degree, bachelor of master) zoals gedefinieerd in het Nederlands kwalificatieraamwerk en de oriëntatie (hbo of wo) van de opleiding. Ze sluiten bovendien aan bij de actuele eisen die vanuit het regionale, het nationale en het internationale perspectief door het beroepenveld en het vakgebied worden gesteld aan de inhoud van de opleiding.

Wel gebruikt de NVAO een meer 'actiegerichte' formulering in vergelijking met de wet, door het aantoonbaar moeten maken dat opleidingen aansluiten bij de actuele eisen die daaraan worden gesteld. Maar hoe de hbo-opleidingen inzicht krijgen in wat er wordt gesteld, wat nieuw is, uit welke invalshoek iets wordt aangedragen en wat de status en het belang van de partij in het beroepenveld en het vakgebied zijn, daarover laat ook de NVAO zich niet uit. Het wordt overgelaten aan de hogeschool hoe dit aan te pakken, waarna de beoordelingscommissie de tweeslag: 'bronnen en verwerving' en 'relevantie en bruikbaarheid' onder de loep moet nemen.

Hoewel de CDHO uitgaat van landelijke ontwikkelingen en dus ook daarvoor geautoriseerde bronnen om de doelmatigheid aan te tonen en het ROA ook vooral landelijke cijfers ophoest in de

rapporten met voorspellingen, wordt verwacht dat er mede een regionaal perspectief wordt geschetst, voor nieuwe opleidingen en programma's die om de zes jaren op de relevantie worden beoordeeld. Maar ook hiervoor ligt het initiatief bij de opleiding zelf, zodat de beoordelingscommissie drie niveaus: regionaal, landelijk en internationaal, op eigen wijze moet meewegen in het karakter van de opleiding. Er is geen raamwerk waarlangs een en ander kan worden afgemeten.

Dat is zonder meer in lijn met de insteek van de NVAO en de wens om een accreditiekader zo globaal mogelijk in te richten. Helaas duiken in discussies zoals nu ook weer rond de Strategische Agenda, allerlei tegengestelde geluiden en meningen op. Die worden gevoed door voorbeelden uit de praktijk, duidend op een grotere focus op academische zaken, onderzoek en andere zaken waarbij – zo lijkt de boodschap te zijn – de arbeidsmarktrelevantie uit het oog wordt verloren.

Waarom dan niet een simpele structuur ingebouwd, om alle kritiek voorgoed – op basis van vertrouwen – in de kiem te kunnen smoren? Er zijn regionale samenwerkingsverbanden en ook allerlei branches hebben hun landelijke contacten. Is het niet mogelijk een aantal vliegen in een forse klap te slaan?

Misschien kan dit met de volgende gedachten:

- Neem in de kaders van de NVAO op dat bij een hogeschool elke hbo-opleiding of een groep verwante opleidingen sprake is van een 'Werkveld-Advies-Commissie (WAC)'. Die zijn er nu toch al, met werkveldadviesraden, beroepenveldcommissies of wat voor namen ervoor worden gebruikt.
- Maak als hbo een format voor dergelijke WAC's als het gaat om de samenstelling, de representativiteit, de onderwerpen en allerlei andere praktische zaken. Houd het simpel maar wel werkbaar, en zichtbaar voor iedereen. Geef de leden ook een portefeuille zodat helder is wat de aanwezige expertise is.
- Vorm op landelijk niveau netwerken voor verwante opleidingen (Ad en Bachelor), met vertegenwoordigers van de WAC's. Deze LWAC's zijn voor alle doelgroepen te zien als het aanspreekpunt rond ontwikkelingen. Daarom is het handig om landelijke studiedagen te houden voor de LWAC's, om elkaar bij te praten over zaken in het hbo als het werkveld. Er is een gemeenschappelijke 'taal' te ontwikkelen, met een duidelijk begrip over en weer.
- De landelijke werkgeversorganisaties, de bedrijfstakken, de branches en de beroepsorganisaties (dus partijen waarvan 'men' vindt dat ze representatief zijn voor de arbeidsmarkt', naast andere sociale partners) kunnen hierbij aanhaken.

Er is dus een structuur, een vorm van overleg, waarbij van alle kanten expertise is in te brengen. Leren van elkaar zonder dat er een dwang achter zit. Er kan op die wijze op een voortreffelijke wijze verantwoording worden afgelegd naar de overheid, de NVAO en andere instanties die graag zien dat het geld voor de bekostigde hogescholen goed wordt besteed. Maar uiteraard kunnen de private instellingen gewoon aanhaken, als ze willen...

Sectorkamers mbo-hbo

In de motie wordt dus gesproken over het aanhaken bij de sectorkamers van de SBB. Daarvoor kan wellicht een vorm worden gevonden, gelet op de LWAC's die er dan zouden komen. Misschien kan het ook in verschillende fases worden aangepakt. Degenen die in een WAC en dan ook in een LWAC de Ad's in hun portefeuille hebben, kunnen in een gecombineerde mbo-hbo-sectorkamer plaatsnemen. De winst voor de SBB en dus het mbo is dat er dan meteen een plek is waarbij over de doorstroom mbo-Ad kan worden gesproken, voor alle facetten.